

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Досліджено стан та особливості розвитку підприємств харчової промисловості, їх систем управління якістю продукції. Визначено, що в умовах євроінтеграційних процесів системи управління якістю здатні забезпечити зростання конкурентоспроможності підприємств, добробут населення та національну безпеку держави.

Ключові слова: система управління якістю, конкурентоспроможність, міжнародні стандарти якості.

TSYMBALYUK G. S.
Khmelnitskiy National University

THE DIRECTIONS OF THE QUALITY MANAGEMENT SYSTEM DEVELOPMENT OF THE FOOD INDUSTRY ENTERPRISES

The condition and features of the food industry development and product quality systems has been investigated. The main directions of development of quality management system, their state support and expected results have been defined. The expediency of solving problems of product quality in conjunction with other vital has been grounded. Among them: the preservation of the environment, rational use of natural resources, the impact of the operations results on the living conditions of future generations. It is theoretically proved, that the quality management system able to ensure the growth of competitiveness of enterprises, the welfare of the population and national security in terms of European integration processes.

Key words: quality management system, competitiveness, international quality standards.

Постановка проблеми. В умовах глобалізаційних процесів світової економіки для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності продукції та успішного функціонування вітчизняних підприємств важливого значення набуває впровадження сучасних систем управління якістю продукції як важливого інструменту у боротьбі за ринки збуту. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу обумовлює формування дієвої політики щодо забезпечення якості продукції на підприємствах всіх галузей, оскільки у західноєвропейських країнах вироблено єдині підходи до технологічних регламентів, побудовані національні стандарти та системи якості продукції. Проте першочергового вирішення потребує пошук та реалізація перспективних напрямів розвитку систем управління якістю продукції підприємств харчової промисловості, що виступає ключовою передумовою підвищення соціальних стандартів життя і здоров'я населення, а також продовольчої, економічної та національної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням управління якістю продукції промислових підприємств присвячено багато теоретичних і практичних досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених. Так, зокрема, С.М. Валявський визначає особливості управління якістю продукції на промисловому підприємстві та пропонує алгоритм її контролю [1]. М.П. Войнаренко досліджує вплив розвитку обліку та контролю витрат на забезпечення якості продукції [5]. О.В. Дикань розглядає сутність поняття «управління якістю продукції» як одного із основних напрямків забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств та виділяє основні проблеми впровадження процесу управління якістю продукції на вітчизняних промислових підприємствах, пропонує шляхи їх подолання [7]. О.І. Момот обґрунтовує необхідність використання міжнародних стандартів для побудови інтегрованих систем менеджменту [9]. І.В. Лузан, І.С. Луценко, Ю.М. Уткіна здійснюють акцент на впровадженні ефективної системи менеджменту якості на підприємствах як основному факторі підвищення їх конкурентоспроможності [10; 14].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Динамічні зміни ринкового середовища, посилення конкуренції на світових ринках вимагають від підприємств харчової промисловості розробки стратегій, пов'язаних із забезпеченням якості продукції в довгостроковому періоді. Це передбачає визначення основних напрямів розвитку систем управління якістю продукції, спрямованих на досягнення вимог міжнародних стандартів в найближчій перспективі.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження стану та особливостей розвитку підприємств харчової промисловості для пошуку шляхів запровадження міжнародних стандартів якості продукції, що сприятиме підвищенню ефективності діяльності вітчизняних підприємств, їх конкурентоспроможності та активізації діяльності на зовнішніх ринках.

Виклад основного матеріалу. Харчова промисловість України – одна із найперспективніших

галузей української економіки, частка якої в обсязі виробленої промислової продукції перевищує 20%. Проте на протязі останніх років спостерігається зниження темпів розвитку харчової промисловості, що в першу чергу пояснюється низьким рівнем інноваційної активності підприємств галузі. Якщо 10 років тому питома вага підприємств, що впроваджували інновації, становила 37,1%, то у 2015 р. лише 15,7% підприємств займалися інноваційною діяльністю [6]. Досить негативно на розвиток промисловості впливають також недостатня забезпеченість сировиною та проблеми в становленні регіональних продовольчих ринків.

Аналіз структури імпорту харчових продуктів свідчить про необхідність зменшення таких видів імпортованих в Україну товарів як цукру; тютюнових виробів; небезпечних для споживачів есенцій, концентратів, пальмової олії; плодоконсервної і овочеконсервної продукції; дитячих і дієтичних продуктів. Також, у харчовій промисловості пріоритетом імпортозаміщення має бути виробництво харчових продуктів на основі власної сировини, для чого необхідно удосконалити контроль якості на основі адаптації вітчизняного законодавства до європейських санітарних та фітосанітарних вимог; запровадити на підприємствах АПК системи управління якістю на основі гармонізованих стандартів ДСТУ ISO 9000-2001, 9001-2001, 9004-2001, систем управління безпечністю (ДСТУ 4161-203 на НАССР), систем екологічного менеджменту (ISO 14001:2004), інтегрованих систем управління безпечністю харчової продукції (ДСТУ ISO 22000:2007); сприяти розвитку сільськогосподарського виробництва та систем закупівлі і зберігання сировини за рахунок дотацій, доплат і субсидування; запобігати протизаконному ввезенні харчових виробів на стадії митного оформлення [12].

І хоча економіка України вже не перший рік функціонує в умовах макроекономічного дисбалансу, основними факторами, що визначають розвиток харчової галузі, продовжують залишатись визначені самими підприємствами напрями подальшого розвитку та підвищення їх іміджу. З однієї сторони, це сприяє підвищенню інвестиційної привабливості підприємств харчової промисловості, а з іншої – спонукає кожне підприємство здійснювати пошук нових підходів у формуванні якості продукції [3; 15].

Так, на сьогоднішній день в економічно розвинених країнах світу вирішення проблем якості продукції здійснюється у взаємозв'язку з іншими життєво важливими проблемами – збереженням навколишнього середовища, раціональним використанням природних ресурсів, впливом результатів господарської діяльності на умови життя подальших поколінь [2]. Серед найважливіших напрямів підтримки екологічних програм розвитку харчової промисловості є в першу чергу створення нормативно-правової бази та податкової системи, а на наступному етапі – взаємозв'язок вирішення екологічних проблем з інвестиційною діяльністю та виробничими процесами.

Отже, першим кроком до широкого впровадження міжнародних стандартів в харчову промисловість має стати державна підтримка тих підприємств, які прагнуть до покращення якості виготовленої продукції із врахуванням вимог вирішення екологічних проблем. Важливою процедурою держаної підтримки підприємств харчової промисловості за цим напрямом має стати запровадження нульового мита, застосованого Європейським Союзом для більшості товарних груп. Але скасування умов сплати мита не може стати відкритим дозволом для всіх бажаючих підприємств експортувати продукцію власного виробництва на європейські ринки. Для виконання такої умови продукція повинна бути не тільки якісною, але й відповідати усім міжнародним нормам безпеки та стандартам. Проте слід також зауважити, що сертифікати відповідності європейським стандартам не можуть бути дозволом для реалізації продукції третім країнам.

Сертифікати з харчової безпеки та якості, що визнаються більшістю провідних країн світу – це системи HACCP та GMP+. HACCP (англ. HACCP – Hazard Analysis and Critical Control Points) являє собою систему контролю якості. Вона надає можливість визначати загрози та застосовувати заходи контролю якості продукції на всіх етапах виробничого процесу. Концепція HACCP відповідає вимогам комісії Codex Alimentarius, заснованої Всесвітньою організацією з охорони здоров'я і Продовольчим та сільськогосподарським органом ООН з метою об'єднання міжнародних харчових стандартів, правил і кодексів для забезпечення чесних умов торгівлі.

Проте слід зауважити, що на сьогоднішній день, на жаль, далеко не всі підприємства харчової промисловості мають матеріально-технічне, кадрове, фінансове та інше забезпечення для впровадження системи HACCP (як і інших міжнародних стандартів). Однак, варто зазначити, що дані заходи неодмінно призведуть до збільшення конкурентоспроможності продукції, що випускається, та скорочення витрат на утилізацію або ж переробку неякісної продукції, що призводить до підвищення рентабельності

підприємства. Також у вітчизняному законодавстві будуть передбачені жорсткі умови, згідно з якими реформування технічного регулювання в нашій країні призведе до відповідності європейським стандартам, і, як наслідок, в найближчому майбутньому функціонування підприємств харчової промисловості, що не пройшли сертифікацію за стандартами ХАССП, стане неможливим [16].

Основні напрями розвитку системи управління якістю продукції підприємств харчової промисловості та результати їх впливу визначені нами на рис. 1.

Розвиток ринкової економіки України та вихід на світові ринки має визначити нові пріоритети розвитку виробництва. Вчені та практики світу наполегливо працюють над розробкою універсального стандарту, який містив би нормативні вимоги до усієї системи менеджменту підприємства, включаючи фінансовий та інвестиційно-інноваційний менеджмент, управління персоналом, існуючими ризиками та загрозами, менеджмент комунікацій. Досвід підприємств, які досягли високих результатів, свідчить, що шлях до успіху обов'язково лежить через забезпеченість якості.

З огляду на це, якість продукції є найважливішим фактором підвищення рівня життя населення, а також формування нової парадигми економіки України як демократичної держави.

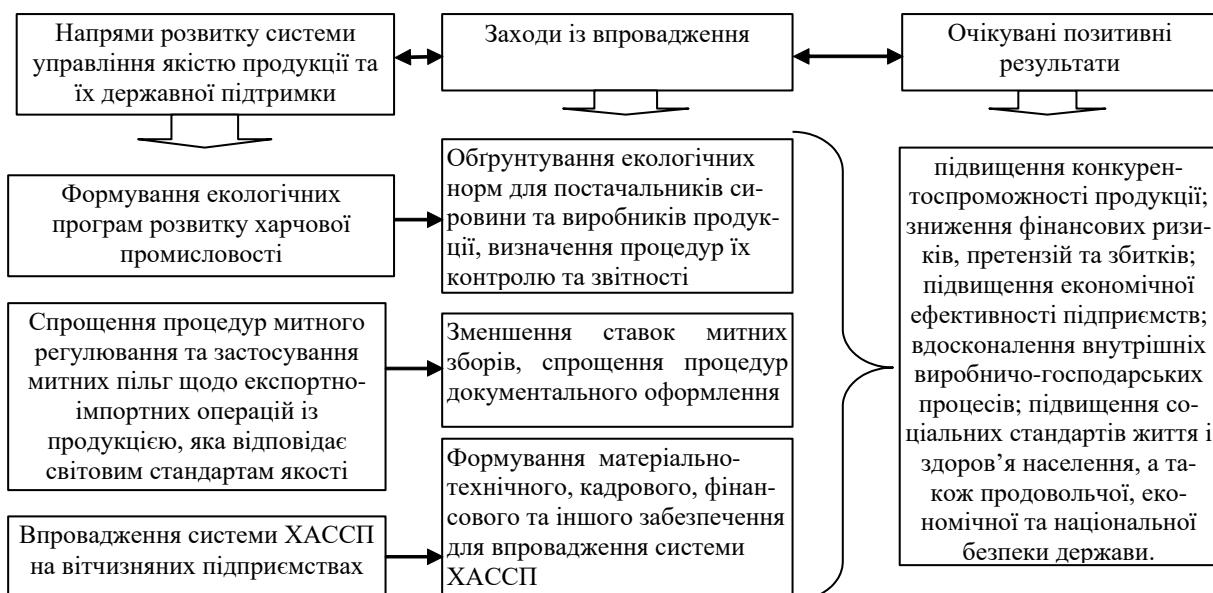

Рис. 1. Основні напрями розвитку системи управління якістю продукції, їх державної підтримки та очікувані результати

Висновки. В сучасних умовах побудови системи управління якістю продукції підприємствам харчової промисловості необхідно значно посилити стратегічні орієнтації усіх своїх внутрішніх систем виробництва [4]. Особливу роль в забезпеченні високої якості виготовленої продукції у контексті європейської інтеграції та розширенні ринків збуту необхідно надати міжнародній стандартизації. Отримання сертифікатів міжнародного зразка допоможе українським підприємствам покращити свій імідж на світових ринках, збільшити обсяги експортованої продукції та залучати більшу кількість інвестицій. Для того, щоб посилити конкурентні позиції на зовнішніх ринках, сертифікація та стандартизація мають стати основоположними механізмами роботи вітчизняних підприємств. Запровадження всесвітньо визнаних сертифікатів надасть українським компаніям чималу кількість переваг:

- підвищення конкурентоспроможності продукції, порівняно із аналогічною продукцією інших виробників, що не мають даних сертифікатів;
- зниження фінансових ризиків, претензій та збитків, підвищення загальних показників економічної ефективності підприємств;
- покращення корпоративного іміджу та доказ надійності компанії;
- вдосконалення внутрішніх процесів;
- закріплення позицій на ринку та покращення фінансових показників.

Таким чином, враховуючи той факт, що іноземні замовники вимагають, щоб безпека харчових продуктів була гарантованою, підприємствам харчової промисловості України варто більше уваги приділяти стандартизації та сертифікації на міжнародному рівні.

Література

1. Валявський С.М. Управління якістю продукції на підприємстві в умовах входження України в ЄС / С.М. Валявський // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2015/132.pdf.
2. Войнаренко М.П. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств харчової промисловості Хмельницької області / М.П. Войнаренко, Л.П. Корчинська // Економічний аналіз : зб. наук. праць Тернопільського національного економічного університету / С.І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Економічна думка, 2010. – Вип. 7. – С. 34–38.
3. Войнаренко М. Методика вибору ефективної системи управління запасами на підприємствах харчової промисловості / М. Войнаренко, Л. Юрчишена // Економіст. – 2009. – № 4. – С. 48–51.
4. Войнаренко М.П. Організація соціально-економічного управління умовами праці в системі забезпечення якості праці / М.П. Войнаренко, А.С. Тельнов // Економіка та держава. – 2008. – № 3. – С. 100–103.
5. Войнаренко М.П. Розвиток обліку та контролю витрат на забезпечення якості продукції машинобудівних підприємств / М.П. Войнаренко, К.Л. Семенов // Управління економічними системами: концепції, стратегії та інновації розвитку : матеріали ІХ міжн. наук.-практ. конф., м. Хмельницький, 23 травня 2014 р. – Хмельницький : ФОП Мельник А.А., 2014. – С. 189–191.
6. Впровадження інновацій на промислових підприємствах: за даними Головного управління статистики у місті Києві [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kiev.ukrstat.gov.ua/r.php3?c=1168&lang=1>.
7. Дикань О.В. Теоретичні основи управління якістю продукції як одного із основних напрямів забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств / О.В. Дикань // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Харків : УкрДАЗТ, 2015. – Вип. 49. – С. 190–195.
8. Екологічні проблеми світу: апокаліпсис від рук людини. Велика Епоха [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epochtimes.com.ua/science/environments/ekologichni-problemy-svitu-apokalipsys-vid-ruk-lyudyny-102581.html>.
9. Момот О. І. Можливості використання міжнародних стандартів для побудови інтегрованих систем менеджменту / О. І. Момот // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну : зб. наук. праць. – К., 2014. – № 5 (37). – С. 133–138.
10. Лузан І.В. Система управління якістю як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства [Електронний ресурс] / І.В. Лузан, І.С. Луценко // Актуальні проблеми економіки та управління. – Режим доступу : <http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2012-7.pdf>.
11. Оцінка впливу Угоди про асоціацію. ЗВТ між Україною та ЄС на економіку України : наукова доповідь / [за ред. акад. НАН України В.М. Гейця, чл.-кор. НААН України, д.е.н. Т.О. Осташко, чл.-кор. НАН України, д.е.н. Шинкарук Л.В.]; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». – К. : ІЕП НАНУ, 2014. – 102 с.
12. Перспективні напрями та інструменти політики імпортозаміщення у промисловості України: за даними національного інституту стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/885>.
13. Про затвердження Концепції державної політики у сфері управління якістю продукції, процесів та послуг : розпорядження Кабінету міністрів України від 17 серпня 2002 р. № 447-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/447-2002-%D1%80>.
14. Уткіна Ю.М. Теоретичні основи впровадження ефективної системи менеджменту якості на підприємствах / Ю.М. Уткіна // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Харків : УкрДАЗТ, 2011. – Вип. 34. – С. 329–332.
15. Філіппова С.В. Науково-методичні засади передплатової оцінки інноваційно-інвестиційних проєктів : [моногр.] / С.В. Філіппова, В.І. Захарченко, М.О. Акулюшина, В.В. Лаптева / за ред. В.І. Захарченко. – Одеса : ОНПУ, Атлант ВОІ СОІУ, 2015. – 104 с.
16. Guidance document on the implementation of procedures based on the HACCP principles, and on the facilitation of the implementation of the HACCP principles in certain food businesses [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/food/food/biosafety/hygienelegislation/guidance_doc_haccp_en.pdf.

Надійшла 10.11.2016; рецензент: д. е. н. Войнаренко М. П.